

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ του π. Θεοδοσίου Μαρτζούχου	11
ΠΡΟΛΟΓΟΣ του συγγραφέα για την ελληνική έκδοση	13

ΠΡΩΤΗ ΟΜΙΛΙΑ

Το Άγιο Πνεύμα μάς οδηγεί στο μυστήριο της κυριότητας του Χριστού

1. «Εκεῖνος μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ»	15
2. Αντικειμενική και υποκειμενική γνώση του Χριστού	19
3. Η ύψιστη γνώση του Χριστού	23
4. Από την «προσωπικότητα» του Ιησού στο «πρόσωπο» του Ιησού	28

ΔΕΥΤΕΡΗ ΟΜΙΛΙΑ

Ο Χριστός, «Θεός αληθινός» εκ Θεού αληθινού

1. Η πίστη της Νικαίας	31
2. «Υμεῖς δὲ τῖνα με λέγετε εἶναι;» (Μαθ. 16, 15)	37
3. Ποιο είναι αυτό που υπερνικά τον κόσμο;	40
4. «Μακάριοι οἱ ὀφθαλμοὶ οἱ βλέποντες ἃ βλέπετε!»	43

ΤΡΙΤΗ ΟΜΙΛΙΑ

Το Άγιο Πνεύμα μάς οδηγεί στο Μυστήριο του θανάτου του Χριστού

1. Το Άγιο Πνεύμα στο πασχάλιο μυστήριο του Χριστού	47
2. Ένας πέθανε για όλους	50
3. Κατεπόθη ὁ θάνατος εἰς νῆκος	55
4. Τι άλλαξε με τον θάνατο	57

ΤΕΤΑΡΤΗ ΟΜΙΛΙΑ

Το Άγιο Πνεύμα μάς εισάγει στο μυστήριο της ανάστασης του Χριστού

1. Η Ανάσταση του Χριστού: Η ιστορική προσέγγιση	64
2. Η απολογητική σημασία της Ανάστασης	68
3. Η «μυστική» σημασία της Ανάστασης του Χριστού	70

ΠΕΜΠΤΗ ΟΜΙΛΙΑ

*«Η δικαιοσύνη του Θεού εκδηλώθηκε»:**Η Πέμπτη εκατονταετία από την Προτεσταντική Μεταρρύθμιση**Μια ευκαιρία χάριτος και συμφιλίωσης για την όλη Εκκλησία*

1. Η προέλευση της προτεσταντικής Μεταρρύθμισης	79
2. Το δόγμα της δικαίωσης διά της πίστεως μετά τον Λούθηρο	84
3. Δικαίωση δια της πίστεως: διδασκαλία του Παύλου ή του Ιησού; .	89
4. Πώς να κηρύξει κανείς τη δικαίωση διά της πίστεως σήμερα	93

ΕΚΤΗ ΟΜΙΛΙΑ

*Ο Σταυρός, η μόνη ελπίδα του κόσμου**«O CRUX, AVE SPES UNICA» 97*

ΕΒΔΟΜΗ ΟΜΙΛΙΑ

Πρώτη ομιλία προ των Χριστουγέννων «Πιστεύω στο Άγιο Πνεύμα»

1. Η καινοτομία μετά τη Σύνοδο	105
2. Το Σύμβολο της Πίστεως διαβασμένο από το τέλος	108
3. Ένα σχόλιο για το «Τρίτο Άρθρο»	110
4. Ένα άρθρο προς συμπλήρωση	116

ΟΓΔΩΗ ΟΜΙΛΙΑ

Το Άγιο πνεύμα και το χάρισμα της διάκρισης

1. Η διάκριση στη ζωή της Εκκλησίας	120
2. Η διάκριση στην προσωπική ζωή	124
3. «Οδηγούμενοι από το Άγιο Πνεύμα»	130

ΕΝΑΤΗ ΟΜΙΛΙΑ

Η νηφάλια μέθη του πνεύματος

1. Δύο είδη μέθης	133
2. Από τη μέθη στη νηφαλιότητα	136
3. Το βάπτισμα εν πνεύματι	140

ΔΕΚΑΘΗ ΟΜΙΛΙΑ

«Σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου καὶ ἐνανθρωπήσαντα»

1. Χριστούγεννα, ένα μυστήριο «για μας» 147
2. «Ἐκ Πνεύματος Ἁγίου» 149
3. «Ἐκ Μαρίας τῆς Παρθένου» 152
4. Ἡ τρίτη γέννηση του Ἰησοῦ 157

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τό πνεῦμα δπου θέλει πνεῖ

Ιω. 3, 8

Δέκα διδασκίες-κηρύγματα, ενός ξένου παπά! Που δεν είναι ορθόδοξος!

Και λοιπόν;

Αιώνες πριν είχαμε την ελευθερία:

Να κάνουμε (Άγιος Βασίλειος) «Φιλοκαλία», να συλλέγουμε δηλαδή όμορφα και ουσιαστικά κείμενα αιρετικών (Ωριγένης) για ωφέλεια των ορθοδόξων χριστιανών.

Να μεταφράζουμε την πνευματική διδασκαλία του Νεστοριανού Ισαάκ του Σύρου, χωρίς να φοβόμαστε ότι «τήν Μαρίαν, Θεοτόκον οὐκ ἔλεγε» και δεν αποδεχόταν την αντίδοση των ιδιωμάτων «τῶν δύο ἐν Χριστῷ φύσεων»!

Να διαβάζουμε εμβριθώς τις μεταφράσεις της δυτικής πνευματικότητας, που εξέδιδε ο Νικόδημος ο αγιορείτης, «εἰς κοινήν τῶν Ὀρθοδόξων ὠφέλειαν»!

Λοιπόν, στα σοβαρά, σήμερα κινδυνεύουμε από τη σκέψη ενός σοφού και αγίου ανθρώπου, που θυσίασε την ζωή του στην αγάπη του Χριστού και στην διδασκαλία του λόγου Του; Την παλαιότερη εποχή οι άνθρωποι δεν είχαν δυνατότητα να γνωρίζουν και να κρίνουν. Σήμερα και τα δύο (γνώση-κρίση) είναι στην διάθεση και τις δυνατότητες σχεδόν όλων...

Ας διαβάσουμε με περίσκεψη αυτά τα δέκα κηρύγματα (πέντε εν όψει των Χριστουγέννων και πέντε εν όψει του Πάσχα) και κληρικοί και λαϊκοί, στα οποία διήκουσα έννοια και θέμα είναι το πρόσωπο του Αγίου Πνεύματος και ως Οντότητα (ο ένας της Τριάδος) και ως πρόσωπο συγκροτούν «ἐνεργείαις Του» τον θεσμό της Εκκλησίας και «ἀπαρτίζουν» όλα τα μέλη της Εκκλησίας!

Όλοι φυσικά γνωρίζουμε ότι το πρόσωπο του Αγίου Πνεύματος

και η θέση του στο μυστήριο της Αγίας Τριάδος, αποτέλεσε την αιτία του χωρισμού μας (Καθολικών-Ορθοδόξων), αλλά, επιτέλους, ας λάβουμε υπ' όψιν δύο πράγματα:

α. Ότι η διδασχή για την «καί ἐκ τοῦ Υἱοῦ» (filioque) εκπόρευση του Αγίου Πνεύματος υπήρχε ήδη τριακόσια, αν μη και πλέον, χρόνια διαδεδομένη και υφέρπουσα στον Δυτικό Χριστιανικό κόσμο και δεν αποτελούσε λόγω χωρισμού· και

β. Ότι, Δόξα τῷ Θεῷ, όπως απάντησε ο παρατηρητής στην καταληκτήριο λειτουργική συνάντηση της Β' Βατικανής Συνόδου, στον τότε Πάπα Παύλο τον Στ': «Πιστεύουμε ότι οι μέρες του αμοιβαίου φόβου, της αυστηρής αποκλειστικότητας, και της αλαζονικής αυτάρκειας, εξαφανίζονται εκατέρωθεν...» («Καιρός συνεσταλμένος το λοιπόν...», Εισαγωγή, σελ. 65).

Αν μας θέλγει και μας γοητεύει η αποκλειστικότητα και η αλαζονική αυτάρκεια, είμαστε άξιοι της τύχης μας... Κάποτε πρέπει «Οἱ τῆς αὐτῆς Τριάδος προσκυνηταί (να παύσουμε να) δάκνομεν ἀλλήλους καί (να) κατεσθίωμεν... Μή γένοιτο τοῦτο, Χριστέ Βασιλεῦ, μηδέ νικήση τήν σὴν ἀγαθότητα τῶν ἡμετέρων ἁμαρτιῶν ἢ πληθὺς...» (Μάρκος Ευγενικός, Προσφώνηση στον Πάπα).

Διαβάστε δέκα ουσιαστικά κηρύγματα. Συγκροτημένα θεολογικά, λογικά, πνευματικά και αφήστε (παρακάμπτοντας κατευθείαν ή κατόπιν σκέψης) ό,τι θεωρείτε οθνείο!!

Ακόμη και έτσι θα είστε πλουσιότεροι μετά την μελέτη...

Με τον ἐν Χριστῷ ασπασμό
π. Θεοδόσιος Μαρζούχος

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

Είμαι ιδιαίτερα ευγνώμων προς τον πατέρα Θεοδόσιο Μαρτζούχο, εφημέριο του Ιερού Ναού Αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου και πρώην πρωτοσύγκελο της Ιεράς Μητρόπολης Πρεβέζης, για την πρωτοβουλία του να μεταφραστούν στα Ελληνικά τα κηρύγματά μου για το Άγιο Πνεύμα.

Αισθάνομαι μεγάλη χαρά και τιμή που οι σκέψεις μου αυτές έχουν τώρα μεταφραστεί και μπορούν να διαβαστούν στη γλώσσα του Μεγάλου Βασιλείου, του Γρηγορίου του Θεολόγου, του αγίου Μαξίμου του Ομολογητή, του Νικολάου Καβάσιλα και πολλών άλλων που υπήρξαν δάσκαλοί μου και πηγή έμπνευσης για μένα σε όλη τη διάρκεια της ιερατικής μου ζωής και της κηρυγματικής μου διακονίας, τόσο εντός της Καθολικής Εκκλησίας όσο και σε άλλες χριστιανικές ομολογίες.

Υπάρχει μια πρόσφατη θεολογική τάση, που συμμερίζονται θεολόγοι από σχεδόν όλες τις χριστιανικές Εκκλησίες, η οποία ονομάζεται «Θεολογία του Τρίτου Άρθρου». Σκοπό της έχει να μελετήσει το Άγιο Πνεύμα, όχι απλώς ως το αντικείμενο ενός συγκεκριμένου άρθρου της πίστης ή μιας θεολογικής πραγματείας, αλλά ως την ψυχή της όλης χριστιανικής θεολογίας και πνευματικότητας, η οποία ψυχή και θα μας οδηγήσει στην πλήρη κατανόηση ολόκληρου του Συμβόλου της Πίστης. Κατά μία έννοια, πραγματικός εισηγητής αυτού του είδους της θεολογίας υπήρξε ο Μ. Βασίλειος, ο οποίος στο έργο του για το Άγιο Πνεύμα γράφει: «Η τοίνυν ὁδὸς τῆς θεογνωσίας ἐστὶν ἀπὸ ἐνὸς Πνεύματος, διὰ τοῦ ἐνὸς Υἱοῦ, ἐπὶ τὸν ἕνα Πατέρα. Καὶ ἀνάπαλιν, ἡ φυσικὴ ἀγαθότης, καὶ ὁ κατὰ φύσιν ἁγιασμός,

καὶ τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα, ἐκ Πατρός, διὰ τοῦ Μονογενοῦς, ἐπὶ τὸ Πνεῦμα διήκει» (Περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, 18.47). Με ἄλλα λόγια, στο επίπεδο της δημιουργίας και του ὄντος, τα πάντα προέρχονται από τον Πατέρα, περνούν δια του Υἱού, και φτάνουν σε μας μέσω του Πνεύματος. Ωστόσο, στο επίπεδο της απολύτρωσης καθώς και στο πεδίο της δικῆς μας ανθρώπινης γνώσης και λατρείας, τα πάντα ξεκινούν με το Ἅγιο Πνεῦμα, περνούν διὰ του Υἱού Ἰησοῦ Χριστοῦ, και επιστρέφουν στον Πατέρα.

Αποτελεῖ μύχια επιθυμία μου αὐτὴ ἡ κοινὴ ἀντίληψη και ἀγάπη για τον Παράκλητο να μάς οδηγήσει σε ἀκόμα μεγαλύτερο βαθμὸ ἐνότητος πίστεως, τόσο στην Ανατολική όσο και στη Δυτικὴ Χριστιανοσύνη, και να μας βοηθήσει να βιώσουμε αὐτό που οι Πατέρες της Εκκλησίας ονομάζουν «νηφάλιο μέθη του Πνεύματος».

π. Raniero Cantalamessa

ΤΟ ΑΓΙΟ ΠΝΕΥΜΑ ΜΑΣ ΟΔΗΓΕΙ ΣΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ *Τρίτη Ομιλία της Μ. Σαρακοστής 2017*

1. Το Άγιο Πνεύμα στο πασχάλιο μυστήριο του Χριστού

Στις δύο προηγούμενες ομιλίες προσπαθήσαμε να δείξουμε πώς το Άγιο Πνεύμα μάς οδηγεί στην «πληρότητα της αλήθειας» σχετικά με το πρόσωπο του Χριστού, βοηθώντας μας να τον γνωρίσουμε ως «Κύριο» και ως «Θεόν αληθινόν ἐκ Θεοῦ αληθινοῦ». Στις υπόλοιπες ομιλίες η προσοχή μας θα στραφεί από το πρόσωπο του Χριστού στο έργο του Χριστού, από την ύπαρξή του στη δράση του. Θα προσπαθήσουμε να δείξουμε πώς το Άγιο Πνεύμα φωτίζει το πασχάλιο μυστήριο.

Σε μία συνέντευξή μου στο *L' Osservatore Romano*, αμέσως μόλις δημοσιοποιήθηκε το πρόγραμμα αυτών των ομιλιών της Σαρακοστής, με ρώτησαν: «Στις ομιλίες σας, πόσο χρόνο θα αφιερώσετε στα τρέχοντα θέματα;». Απάντησα πως αν «τα τρέχοντα θέματα» αναφέρονταν στα σύγχρονα γεγονότα και καταστάσεις, φοβόμουν πως θα υπήρχε πολύ λίγος χρόνος γι' αυτά στις εν λόγω ομιλίες της Σαρακοστής. Αλλά, κατά τη γνώμη μου, «τρέχοντα» δεν σημαίνει απλώς «εκείνα που συμβαίνουν τώρα,» και η λέξη δεν είναι συνώνυμη με τα «πρόσφατα». Τα πιο «τρέχοντα» πράγματα είναι τα αιώνια πράγματα, εκείνα που αγγίζουν τους ανθρώπους στον πιο ενδόμυχο πυρήνα της ύπαρξής τους σε κάθε ηλικία και σε κάθε πολιτισμό. Πρόκειται για το ίδιο είδος διάκρισης που υπάρχει μεταξύ

«επείγοντος» και «σημαντικού». Έχουμε πάντα τον πειρασμό να τοποθετούμε το επείγον πριν από το σημαντικό και το «πρόσφατο» πριν από το «αιώνιο». Αυτή η τάση αυξήθηκε ειδικά εξαιτίας του γρήγορου βηματισμού της επικοινωνίας και της μόνιμης ανάγκης των μέσων της για περισσότερα νέα.

Εκείνο που είναι πιο σημαντικό ή επίκαιρο για τον πιστό, και για κάθε άνθρωπο, είναι να γνωρίζει αν η ζωή έχει νόημα ή όχι, αν ο θάνατος είναι το τέλος κάθε πράγματος ή αν, αντίθετα, ο θάνατος είναι η αρχή της πραγματικής ζωής. Το πασχάλιο μυστήριο του θανάτου και της Ανάστασης του Χριστού είναι η μόνη απάντηση σε τέτοια ερωτήματα. Η διαφορά ανάμεσα σ' αυτό το επίκαιρο θέμα και στα θέματα των νέων που μεταδίδονται από τα μέσα μαζικής επικοινωνίας είναι η ίδια όπως ανάμεσα σε κάποιον που περνάει τον καιρό του κοιτάζοντας ένα σχήμα που άφησε ένα κύμα στην ακρογιαλιά (και που το επόμενο κύμα θα το σβήσει!) και σε κάποιον που υψώνει το βλέμμα του να θαυμάσει τη θάλασσα στην απεραντοσύνη της.

Με αυτά στη σκέψη μας, ας στοχαστούμε πάνω στο πασχάλιο μυστήριο του Χριστού, αρχίζοντας με τον θάνατό του πάνω στον σταυρό. Η προς Εβραίους Επιστολή λέει ότι ο Χριστός «διὰ Πνεύματος αἰωνίου ἑαυτὸν προσήγαγεν ἁμωμον τῷ Θεῷ» (Εβρ 9, 14). Το «αιώνιο Πνεύμα» είναι ένας άλλος τρόπος για να ονομάσει το Άγιο Πνεύμα, πράγμα που επιβεβαιώνεται από μια αρχαία παραλλαγή του κειμένου. Αυτό σημαίνει ότι ο Ιησούς, ως άνθρωπος, έλαβε από το Άγιο Πνεύμα που ενοικούσε μέσα του την ώθηση να προσφέρει τον εαυτό του θυσία στον Πατέρα, όπως και τη δύναμη που τον στήριξε στη διάρκεια του Πάθους του. Η λειτουργία εκφράζει αυτήν ακριβώς την ποίηση όταν, στην προ της κοινωνίας ευχή, ο ιερέας λέει: «Κύριε Ιησού Χριστέ, Υιέ του Θεού του ζώντος, ο οποίος, διά

του θελήματος του Πατέρα, με τη συνέργεια του Αγίου Πνεύματος, έδωσες με τον θάνατό σου ζωή στον κόσμο...».

Η ίδια δυναμική που συνέβη στη θυσία συμβαίνει επίσης και στην προσευχή. Κάποια μέρα ο Ιησούς («ἡγαλλιάσατω τῷ πνεύματι καί εἶπεν, ἔξομολογούμαι σοι, πάτερ, κύριε τοῦ οὐρανοῦ καί τῆς γῆς...») (Λουκ. 10, 21). Το Άγιο Πνεύμα ήταν που έκανε την προσευχή να υψωθεί μέσα του, και ήταν το Άγιο Πνεύμα που τον ώθησε να προσφέρει τον εαυτό του θυσία στον Πατέρα.

Ο σύνδεσμος μεταξύ Αγίου Πνεύματος και του θανάτου του Ιησού υπογραμμίζεται αρχικά στο Ευαγγέλιο του Ιωάννη. «Οὐπω γάρ ἦν Πνεῦμα Ἅγιον», σημειώνει ο Ευαγγελιστής σχετικὰ με την υπόσχεση του ζώντος ύδατος, «ὅτι Ἰησοῦς οὐδέπω ἔδοξάσθη» (Ιω 7,39), δηλαδή (σύμφωνα με τη σημασία του «δοξασμοῦ» στον Ιωάννη) ο Ιησούς δεν είχε ακόμα υψωθεί στον σταυρό. Ο Ιησούς «ἀφ᾽ ἦκε τό πνεῦμα» (Ματθ. 27, 50) πάνω στον σταυρό, που συμβολίζεται από το ὕδωρ και το αἷμα. Ο Ιωάννης πράγματι στην Πρώτη του Επιστολή γράφει, «τρεῖς εἰσιν οἱ μαρτυροῦντες ἐν τῇ γῇ, τό Πνεῦμα καί τό ὕδωρ καί τό αἷμα» (Α΄Ιω 5, 8).

Ο Πέτρος λέει στο πλήθος το συγκεντρωμένο τη μέρα της Πεντηκοστής, «τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος λαβὼν παρὰ τοῦ Πατρὸς, ἐξέχεε τοῦτο ὃ νῦν ὑμεῖς βλέπετε καί ἀκούετε» (Πραξ. 2, 33). Ἄρεσε στους Πατέρες της Εκκλησίας να τονίζουν αυτή την αμοιβαιότητα. «Ο Κύριος ἔλαβε μύρον πάνω στο κεφάλι του», λέει ο ἅγιος Ἰγνάτιος Αντιοχείας, «για να εκπνεύσει αφθαρσία πάνω στην Εκκλησία».²⁹

Στο σημείο αυτό πρέπει να θυμηθούμε την παρατήρηση

29. St. Ignatius of Antioch, "Letter to the Ephesians," 17, in *Ignatius of Antioch and Polycarp of Smyrna*, trans. and comm. Kenneth J. Howell (Zanesville, OH: CHResources, 2009), p. 87.

του ιερού Αυγουστίνου σχετικά με τη φύση των μυστηρίων του Χριστού. Σύμφωνα με αυτόν, υπάρχει μια αληθινή τελετουργία μυστηρίου, και όχι απλώς μιας επετείου, όταν «η ανάμνηση του γεγονότος είναι τόσο διευθετημένη ώστε να νοείται ως «σημαντική» κάποιου γεγονότος [για μας] το οποίο πρέπει να το δεχτούμε με σεβασμό ως ιερό».³⁰ Και αυτό ακριβώς θα θέλαμε να κάνουμε σ' αυτή την ομιλία, οδηγημένοι από το Άγιο Πνεύμα: να δούμε τι σημαίνει για μας ο θάνατος του Χριστού, τι άλλαξε αυτός όσον αφορά τον δικό μας θάνατο.

2. Ένας πέθανε για όλους

Το Σύμβολο της Πίστεως της Εκκλησίας καταλήγει με τις λέξεις, «προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος». Δεν αναφέρει αυτό που θα προηγηθεί της ανάστασης και της αιώνιας ζωής, δηλαδή, τον θάνατο. Και σωστά, επειδή ο θάνατος δεν είναι το αντικείμενο της πίστης αλλά της εμπειρίας μας. Ο θάνατος, ωστόσο, μας αγγίζει όλους από τόσο κοντά που δεν γίνεται να τον παρασιωπήσουμε.

Για να αξιολογήσουμε την αλλαγή που έφερε ο Χριστός σχετικά με τον θάνατο, ας δούμε ποιες θεραπείες αναζήτησαν οι άνθρωποι προκειμένου να αντιμετωπίσουν το πρόβλημα του θανάτου, ιδίως επειδή αυτές είναι εκείνες με τις οποίες οι άνθρωποι ακόμα και σήμερα προσπαθούν να «παρηγορηθούν». Ο θάνατος είναι το υπ' αριθμόν ένα πρόβλημα του ανθρώπου. Ο ιερός Αυγουστίνος προηγήθηκε της σύγχρονης φιλοσοφικής σκέψης πάνω στον θάνατο:

«Όταν γεννιέται ένα παιδί υπάρχουν τόσο πολλές πιθανότητες. Ίσως θα είναι όμορφο, ίσως θα είναι άσχημο, ίσως θα εί-

30. St. Augustine, "Letter 55," 1, 2, *The Confessions and Letters of St. Augustine*, series 1, vol. 1, Nicene and Post-Nicene Fathers, ed. Philip Schaff (New York: Cosimo, 2007), p. 303; Βλέπε CSEL 34, 1, p. 170.